

De Middeleeuwen in Geuren en Kleuren

Zintuigelijke waarnemingen in de middeleeuwen

Studiedag Middeleeuwen 2019

PROGRAMMABOEKJE & ENTREEBEWIJS

 WWW.FACEBOOK.COM/STUDIEDAGMIDDELEEUWENRU

 WWW.RU.NL/STUDIEDAGMIDDELEEUWEN

 MIDDELEEUWENDAG@GMAIL.COM

 [@RADBOD_STUDIEDAG_MIDDELEEUWEN](https://twitter.com/RADBOD_STUDIEDAG_MIDDELEEUWEN)

Radboud University

Ieder jaar organiseren mediëvisten van de Radboud Universiteit de Studiedag Middeleeuwen. Op deze studiedag presenteren onderzoekers verbonden aan de universiteit hun onderzoek aan een breed publiek, naar aanleiding van een jaarlijks wisselend thema. Tijdens deze zestiende editie van de Middeleeuwendag zullen de lezingen ingaan op het thema “De Middeleeuwen in Geuren en Kleuren”.

Op deze bijzondere dag zal de (zintuiglijke) ervaring centraal staan: hoe beleefde men de wereld in de Middeleeuwen? Van de drukte van de middeleeuwse stad tot de stilte van een klooster, en van de sereniteit van Gregoriaanse zang tot de meest uitbundige banketten; de Middeleeuwer werd geprikkeld door geur, kleur, smaak, geluid, en gevoel. Welke rol spelen deze elementen in het waarnemen van het wereldse en het mystieke? Maar ook, hoe werd er omgegaan met de afwezigheid van prikkels, of zelfs de afwezigheid van zintuigen? Kortom, hoe beleefde men de wereld in de Middeleeuwen?

Wij hebben weer een divers programma samengesteld, van onderzoek uit de literatuurwetenschap tot religiewetenschappen, en hopen dat u van deze dag kunt genieten.

Met vriendelijke groet,
De organisatie

- Joost van den Oever, MA (Geschiedenis)
- Ivo Wolsing, MA (Geschiedenis)
- Irene Jacobs, MA (Geschiedenis)
- Joost Snaterse, MA (Geschiedenis)
- Daan Lijdsman, BA (student Filosofie, Geschiedenis)
- Pieter Sleutels, BA (student Geschiedenis)
- Sanne de Laat, BA (student Geschiedenis)
- Sacha van Andel, BA (student Letterkunde)
- Lotte Schipper, BA (student Letterkunde)
- Myrthe Reuver, BA (student Taalwetenschap)

10.15 Ontvangst met koffie en thee

10.45 Opening door Joost van den Oever, MA (Geschiedenis).

10.50 **dr. Sandór Chardonnens (Engelse Taal en Cultuur)**

Zien is geloven: perceptie in middeleeuwse droomvoorspellingen.

11.20 **dr. Shari Boodts (Geschiedenis)**

Het is geen gezicht. Over monsters in de middeleeuwen.

11.50 Pauze met koffie en thee

12.20 **prof. dr. Johan Oosterman (Nederlandse Taal en Cultuur)**

Rook, kamerkruid en de geur van specerijen in de landsheerlijke rekeningen van Gelre.

12.50 **Studentsprekers:**

Daan Lijdsman, BA (Filosofie, Geschiedenis)

Seculiere genezing in een religieuze context: blindheid in Merovingisch Gallië.

Pieter Sleutels, BA (Geschiedenis)

'Li vins fait tant de merveilles': middeleeuwse verklaringen voor het effect van alcohol op de zintuigen.

13.20 Lunchpauze (lunch in het Cultuurcafé (Mercatorpad 1) of op eigen gelegenheid)

14.30 **dr. Inigo Bocken (Titus Brandsma instituut)**

Het zien van God met aardse ogen? Visuele theorieën en contemplatie in de 15de eeuw - Cusanus, Jan van Eyck en de moderne devotie.

15.00 **dr. Daniëlle Slootjes (Geschiedenis)**

Ruiken, horen en zien op de mese in Constantinopel: over processies in de Byzantijnse tijd.

15.30 Pauze met koffie en thee

16.00 **Keyote: dr. Mariëtte verhoeven (Kunstgeschiedenis)**

Geluid, geur en kleur in de Hagia Sophia - Byzantijnse architectuur en liturgie in de Grote Kerk

16.45 Sluiting en borrel in het Cultuurcafé (Mercatorpad 1)

dr. Sándor Chardonens:

Deze lezing gaat in op de rol van zintuigelijke waarneming in dromen. Ik baseer me hierbij op een corpus van enkele honderden voorspellende teksten dat bijna de gehele middeleeuwen beslaat (9e-15e eeuw), en in veel Europese cultuurgebieden en talen is overgeleverd. Droomvoorspellingen nemen meestal de vorm van alfabetische registers waarin ervaringen, zaken, en levende wezens een symbolische duiding krijgen. Zo'n voorspellende droom is dan ook een sleutel tot kennis over de toekomst. Maar hoe wordt die kennis ontsloten? Met andere woorden, hoe neemt de dromer de droom zintuigelijk tot zich, en op welke vormen van waarneming let de droomduider? Dat zijn de onderwerpen die in deze lezing aan bod komen.

dr. Shari Boodts:

De middeleeuwers geloofden dat in verre landen, aan de rand van de wereld, vreemde wezens woonden. Monsterlijke verschijningen met het lichaam van een mens en de kop van een hond, volkeren zonder hoofd, maar met ogen, neus en mond in het midden van hun borst, misvormde figuren met reusachtige oren, die ze om zich heen wikkelden om warm te blijven. Monsters vormden een rijke inspiratiebron voor miniaturisten en kunstenaars, maar het bestaan van deze wezens wierp ook zwaarwichtige vragen op. Waren dit wel mensen? En zo ja, wat betekende het dan dat God zulke misvormde monsters had geschapen?

prof. dr. Johan Oosterman:

Rook, kamerkruid en de geur van specerijen.

Bij het onderzoek in de landsheerlijke rekeningen van Gelre, stuit je regelmatig op vermeldingen die betrekking hebben op gewaarwordingen van de zintuigen. In deze lezing komen vooral de geuren aan bod, Het gaat over klachten over de onverdraaglijke rook van vochtig stookhout, de overdaad aan specerijen die worden aangevoerd om het eten geur en smaak te bezorgen en het kostbare kamerkruid waarmee de vloeren bestrooid worden om het leven aangenaam te houden. Deze gegevens worden geplaatst binnen de bredere context van onderzoek naar zintuigelijke gewaarwordingen in de Late Middeleeuwen en de kennis die we hebben over de geuren en de stank die het leven beheersten.

Daan Lijdsman, BA:

Zowel de archaeologische als geschreven bronnen tonen aan dat er in de late Romeinse Keizertijd in Gallië een uitgebreid systeem van oogartsen en -middeltjes bestond. Drie eeuwen later lijkt dit systeem nagenoeg geheel verdwenen te zijn. In deze lezing probeer ik aan te tonen dat deze schijnbare achteruitgang eerder te wijten is aan een beperkte lezing van de bronnen van onze kant dan aan een schijnbaar verval van medische kennis in Gallië gedurende deze eeuwen.

Pieter Sleutels, BA:

Hoewel het idee dat middeleeuwers veel alcohol dronken omdat water vervuild was naar alle waarschijnlijkheid een mythe is, is het waar dat drankgebruik een belangrijk onderdeel vormde van de middeleeuwse samenleving, en als gevolg daarvan ook dronkenschap.

Aan de hand van een commentaar op een werk toegeschreven aan Aristoteles, geschreven door een veertiende-eeuwse arts aan het hof van Karel V van Frankrijk (r. 1364-1380) neem ik jullie mee langs een aantal verklaringen voor vragen als: hoe komt het dat je dubbel ziet als je dronken bent? Waarom draait alles? Waarom kom je niet uit je woorden? De antwoorden op deze vragen geven niet alleen een interessant kijkje in de gedachtewereld van de middeleeuwse medische en natuurfilosofische wetenschap, maar dienen tegelijkertijd als voorbeeld om bredere trends in middeleeuwse kennis en wetenschap toe te lichten.

dr. Inigo Bocken:

De fascinatie voor het zien krijgt in de 15de eeuw een sterke impuls door de grote vernieuwingen in de schilderkunst (Jan Van Eyck, Rogier van der Weyden en anderen). Tegelijkertijd kunnen deze vernieuwingen niet begrepen worden zonder de ontwikkelingen in het intellectuele en religieuze leven. In deze lezing zal ingegaan worden op de 15de eeuwse denker Nicolaus Cusanus (1401-1464) die geïnspireerd werd door de Moderne Devotie.

dr. Daniëlle Slootjes:

Processies vormden een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven in Byzantijns Constantinopel. Zowel het kerkelijke als het keizerlijke jaar bestond uit een lange reeks processies waarbij van de bevolking van Constantinopel werd verwacht dat ze eerbiedig, vol verwachting en juichend langs de grootste straat van de stad, de Mese, hun opwachting maakten. Deze lezing probeert de zintuigelijke ervaring van de mensen langs de straten in beeld te brengen om hiermee meer inzichten te krijgen in de rituelen van het dagelijks leven van de bevolking van Byzantijns Constantinopel.

dr. Mariëtte Verhoeven:

De voltooiing van de Hagia Sophia in 537, vroeg om de ontwikkeling van liturgische rituelen die de enorme en unieke ruimte konden vullen. Daarbij was een belangrijke rol weggelegd voor processies, niet alleen in maar ook buiten het kerkgebouw. Tevens werd de Byzantijnse ritus verrijkt met keizerlijke pracht en ceremonie. In haar lezing gaat Mariëtte Verhoeven in op de relatie tussen architectuur en liturgie in de Hagia Sophia en wat de daarbij te horen, te ruiken en te zien was.

De organisatie wil graag de sponsoren van de Studiedag Middeleeuwen 2019 bedanken. Zonder sponsoren was het organiseren van de studiedag niet mogelijk geweest!

Ook wil de organisatie Manon Henzen van eet!verleden en Roel Zwetsloot van Primalcraft Instruments bedanken voor hun bijdrage die deze dag tot een echte ervaring heeft gemaakt.

Sponsoren binnen de Radboud Universiteit:

Afdeling Kunstgeschiedenis

Afdeling Geschiedenis

Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen

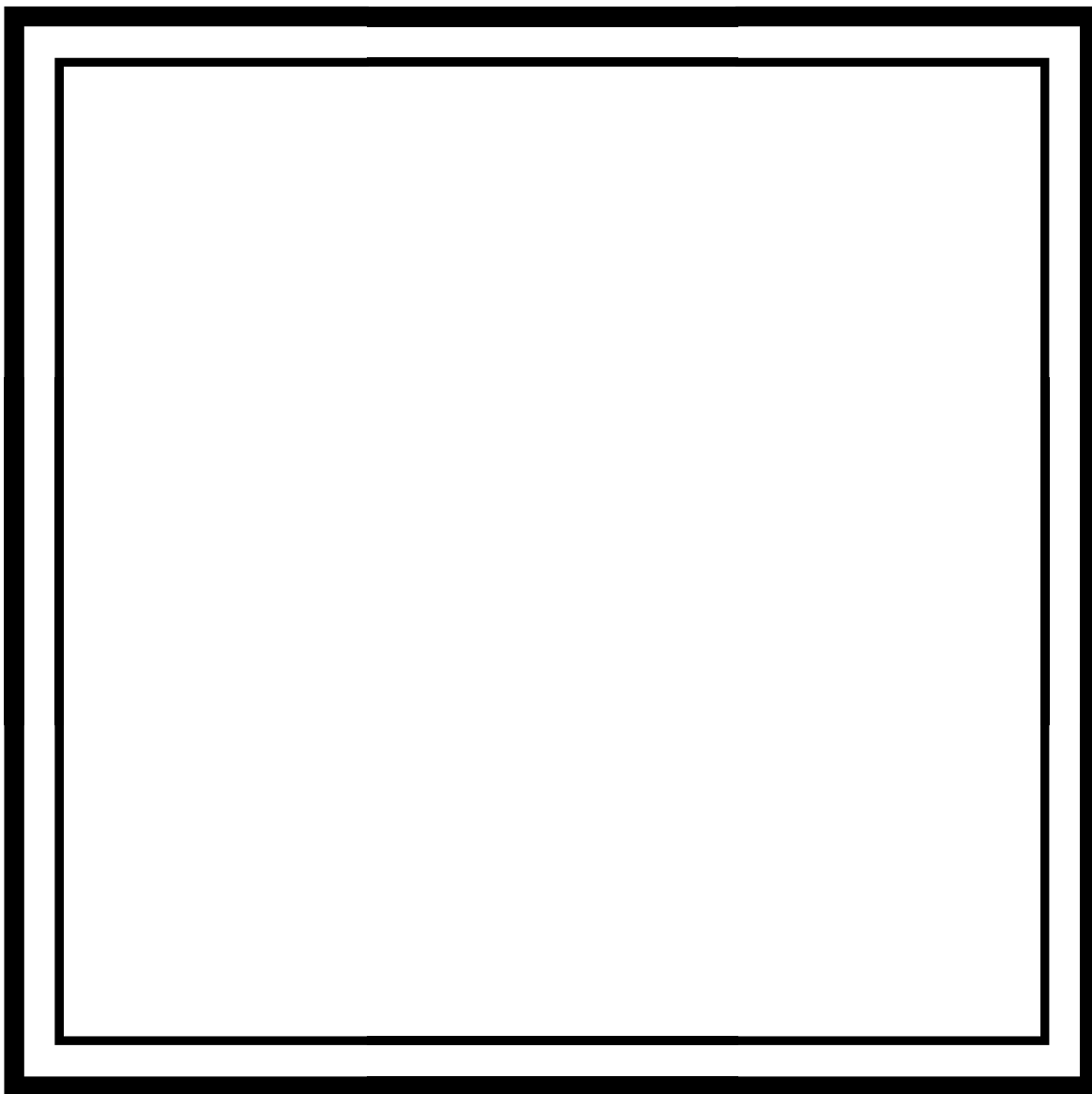
Afdeling Engelse Taal & Cultuur

Afdeling Nederlandse Taal & Cultuur

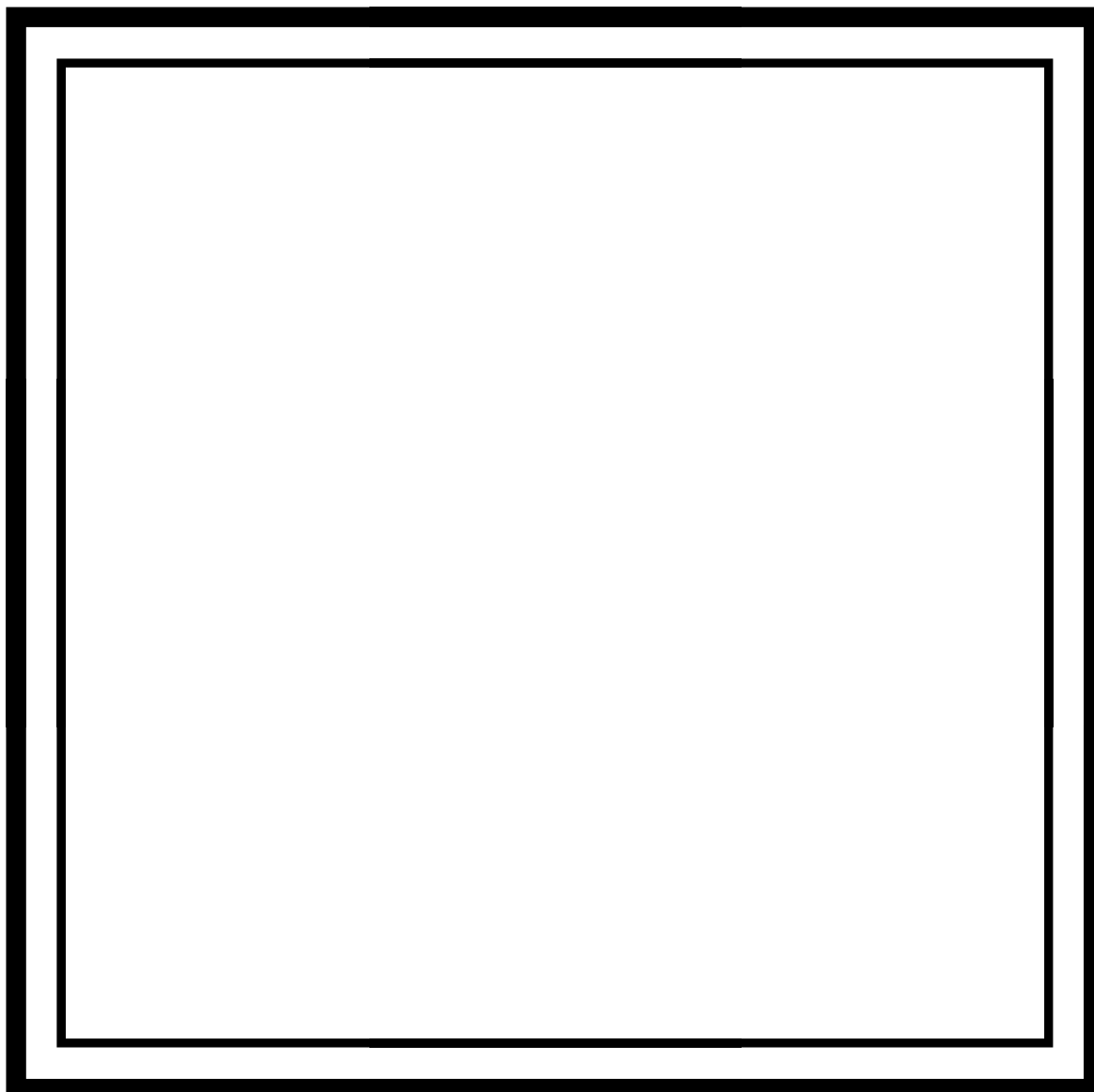
Historical, Literary, and Cultural Studies (HLCS)

Consumptiestempels

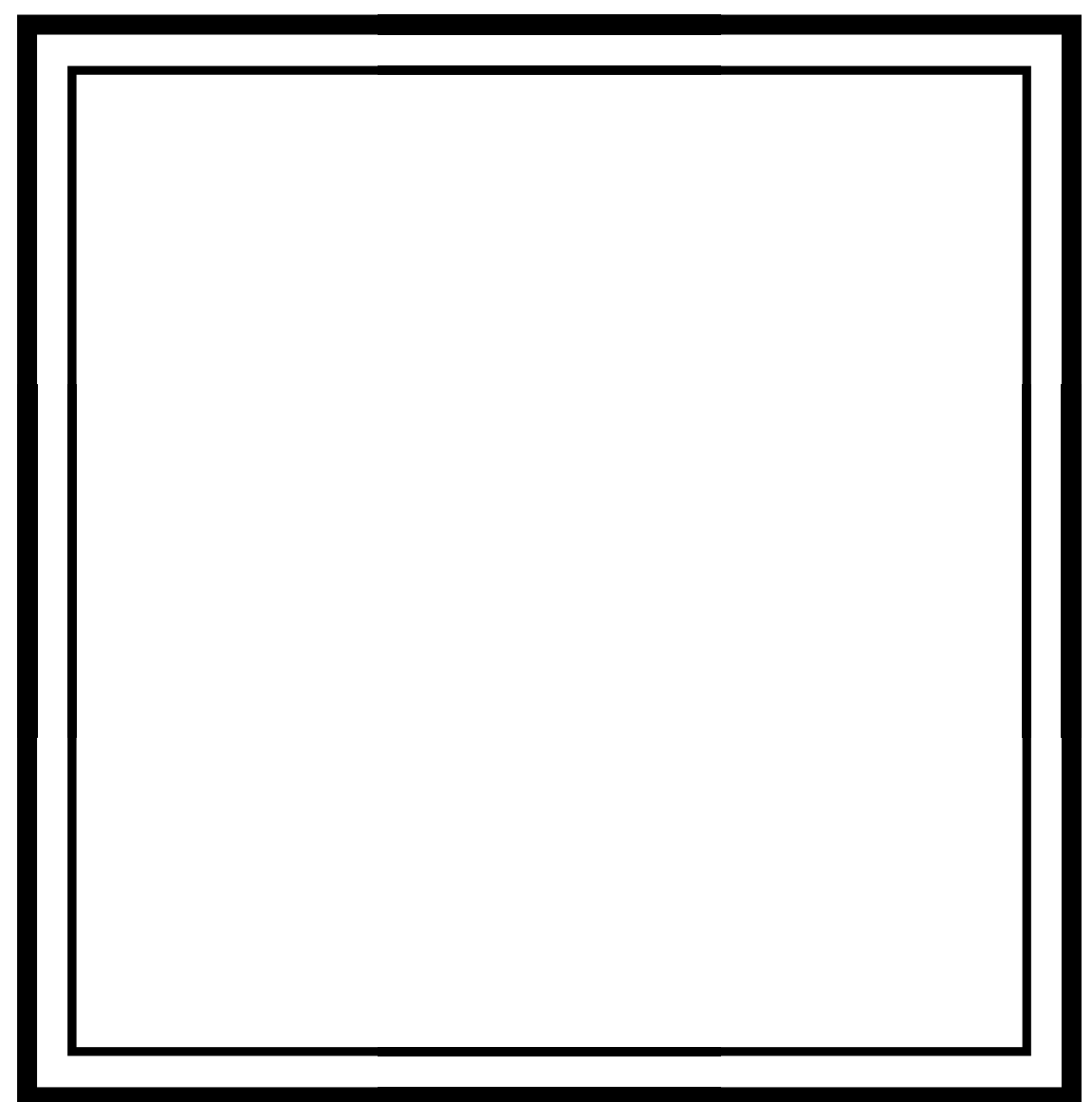
Laat een medewerker van de Studiedag
dit vel stempelen na halen van **1 koffie of
thee en koekje per pauze**

Ontvangst + koffie

Koffiepauze 1

Koffiepauze 2